

การสัมมนาวิชาการประจำปี 2546

เรื่อง

ความมั่นคงของมนุษย์

กลุ่มที่ 2

สภาพแวดล้อมทางสังคมกับความมั่นคงของมนุษย์

การศึกษากับความมั่นคงของมนุษย์ (*Education and Human Security*)

โดย

ชินภัทร ภูมิรัตน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ร่วมจัดโดย

มูลนิธิชัยพัฒนา

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

และ

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

สารบัญ

	หน้า
กรอบแนวคิด	1
การศึกษาที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงของมนุษย์อย่างไร	1
ผลสัมฤทธิ์ของเด็กและเยาวชนไทย	2
ประสิทธิภาพการลงทุนทางการศึกษา	6
การจัดอันดับขีดความสามารถด้านการศึกษา	7
ความก้าวหน้าของการปฏิรูปการศึกษา	9
บทส่งท้าย	16

การศึกษากับความมั่นคงของมนุษย์*

ชินภัทร ภูมิรัตน
ที่ปรึกษาด้านระบบการศึกษา
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กรอบแนวคิด

แนวคิดเรื่องความมั่นคงของมนุษย์ เป็นการสะท้อนความเชื่อที่ว่า มนุษย์ควรจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยความสร้างสรรค์ โดยไม่มีภัยอันตรายที่จะคุกคามต่อความปลอดภัย และทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งหมายความว่า มนุษย์จะต้องได้รับการคุ้มครอง เพื่อให้ไม่ให้อำนาจเบียดเบียน กดขี่ข่มเหง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากความหวาดกลัว (Freedom from fear) ในขณะเดียวกัน มนุษย์จะต้องได้รับโอกาสที่จะพัฒนาตนเองผ่านระบบการศึกษาและการฝึกอบรม เพื่อให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของตนเอง เพื่อการเจริญเติบโตและเบิกบาน (Freedom to prosper) และหากพิจารณาว่า การศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์พึงจะได้รับ ก็จำเป็นต้องมีหลักประกันในด้านความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา (equal opportunity)

การศึกษามีอิทธิพลต่อความมั่นคงของมนุษย์อย่างไร

การศึกษาขั้นพื้นฐานมีความสำคัญต่อความมั่นคงของมนุษย์ เนื่องจากเหตุผลต่างๆ ดังต่อไปนี้ 1) การศึกษาขั้นพื้นฐานจะช่วยลดปัญหาความไม่มั่นคงที่เกิดจากการไม่รู้หนังสือและการขาดความรู้พื้นฐานที่ดีทางการคำนวณ 2) การศึกษาขั้นพื้นฐานจะช่วยให้ประชาชนมีงานทำและได้รับการจ้างงาน 3) การศึกษาขั้นพื้นฐานจะช่วยลดปัญหาอันสืบเนื่องจากการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิตามกฎหมายของตนอย่างจำกัด และไม่สามารถหาทางต่อสู้กับความยากจน 4) การศึกษาขั้นพื้นฐานจะช่วยลดปัญหาการไม่มีสิทธิ์ ไม่มีเสียงของผู้ด้อยโอกาส 5) การศึกษาขั้นพื้นฐานช่วยให้สตรีเพิ่มขีดความสามารถในการทำมาหากิน มีรายได้ของตนเอง และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทั้งภายในและภายนอกครอบครัว มีข้อมูลหลักฐานที่ชัดเจนว่า การรณรงค์นโยบายที่สำคัญหลายด้านประสบผลสำเร็จมากขึ้น หากสตรีได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น การรณรงค์การลดอัตราการเกิดของประชากร การรณรงค์ลดอัตราการตายของ

* เอกสารเสนอในการสัมมนาทางวิชาการประจำปี 2546 เรื่อง "ความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security)"
วันที่ 29 - 30 พฤศจิกายน 2546 ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ซิตี้ จอมเทียน จังหวัดชลบุรี

ทารกแรกเกิด และการปรับปรุงสภาวะโภชนาการของทารก เป็นต้น ซึ่งเท่ากับความเสี่ยงที่มีผลกระทบในเชิงลบต่อชีวิตมนุษย์ลดลงนั่นเอง

การศึกษาเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความมั่นคงของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะเมื่อมนุษย์หรือพลเมืองของประเทศมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพย่อมจะมีความสามารถคิดค้นอย่างเป็นระบบและเป็นเหตุเป็นผล มีวิจรรณญาณ รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น สามารถเพิ่มภูมิปัญญาและพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ด้วยการเรียนรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ ส่งผลต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และวัฒนธรรมของประเทศ

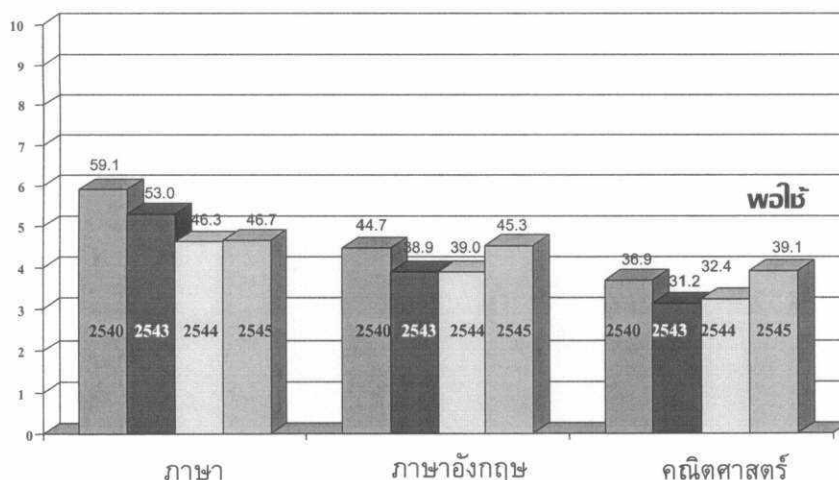
ในยุคปัจจุบันที่สภาพเศรษฐกิจและสังคมของโลกได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การศึกษาจึงทวีความสำคัญมากขึ้น จะเห็นได้จากการที่ประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทย ได้มีความพยายามขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน และมีคุณภาพมาตรฐาน สามารถแข่งขันได้กับนานาประเทศ

อย่างไรก็ตาม ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา พบว่า การจัดการศึกษาของไทยมีปัญหาเป็นอย่างมากและสะสมอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านโอกาสและความเสมอภาค คุณภาพการศึกษา และประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาประเทศให้สามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีในเวทีโลก

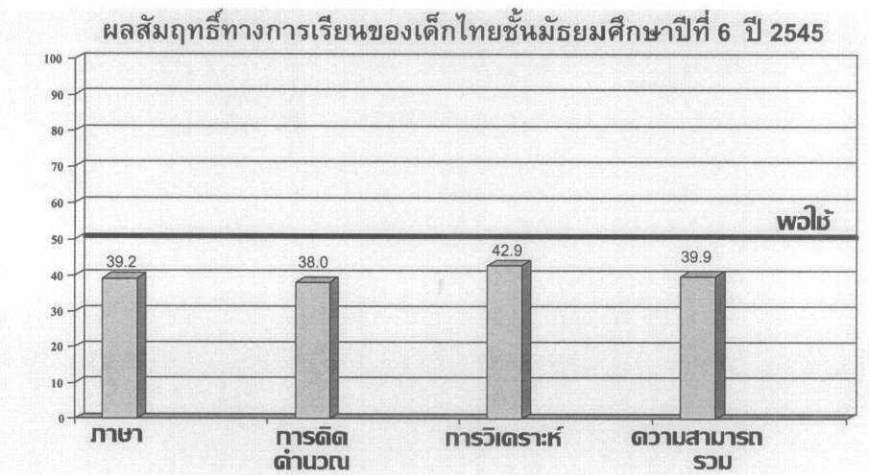
ผลสัมฤทธิ์ของเด็กและเยาวชนไทย

เมื่อพิจารณาถึงผลสัมฤทธิ์ของเด็กไทย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และคณิตศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2540, 2543, และ 2544 พบว่า ทั้งวิชาภาษาอังกฤษ และคณิตศาสตร์ ผลการเรียนของเด็กไทยอยู่ในระดับต่ำกว่าระดับพอใช้ ยกเว้นภาษาไทยที่ในปี 2540 และ 2543 สูงกว่าระดับพอใช้ แต่ปี 2545 ต่ำกว่าระดับพอใช้

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
ปี 2540, ปี 2543 - 2545

เมื่อพิจารณาถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับประเทศ ในปี 2545 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำทั้งในด้านภาษา การคิดคำนวณ และการคิดวิเคราะห์ กล่าวคือ คะแนนที่ได้จากการทดสอบทั้ง 3 ด้าน ต่ำกว่าร้อยละ 50 ทั้งสิ้น

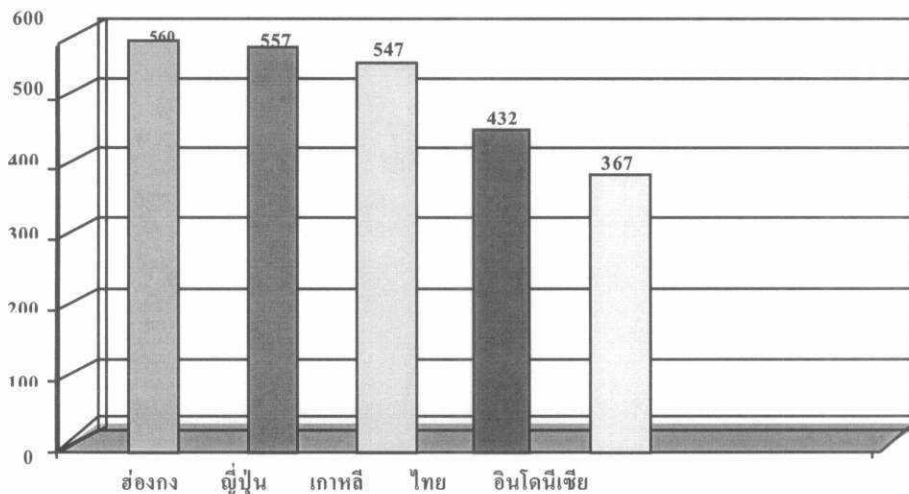

สำหรับในระดับนานาชาติ OECD หรือองค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา ได้จัดทำโครงการเทียบประเมินนักเรียนนานาชาติ (Programme for International Student Assessment-PISA) เพื่อเทียบประเมินความสามารถด้านคณิตศาสตร์ ความสามารถด้านวิทยาศาสตร์ และความสามารถด้านการอ่านและเขียนของนักเรียนอายุ 15 ปี ในประเทศต่างๆ ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 41 ประเทศ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ระดับความสามารถด้านคณิตศาสตร์ (Mathematical Literacy Scale)

จากการทำแบบทดสอบวัดระดับความสามารถด้านคณิตศาสตร์ของนักเรียน จำนวน 41 ประเทศ ที่เข้าร่วมโครงการ PISA ผลปรากฏว่า นักเรียนเอเชียได้คะแนน ดังนี้

ระดับความสามารถด้านคณิตศาสตร์ของนักเรียนเอเชีย

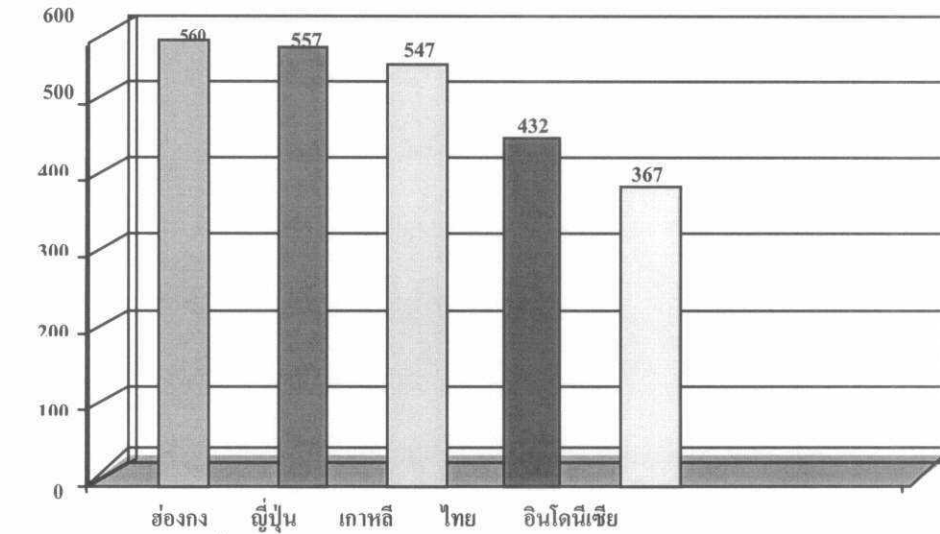

หมายเหตุ คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มประเทศ OECD เท่ากับ 500 คะแนน

ระดับความสามารถด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Literacy Scale)

จากการทำแบบทดสอบวัดระดับความสามารถด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียน จำนวน 41 ประเทศ ที่เข้าร่วมโครงการ PISA ผลปรากฏว่า นักเรียนเอเชียได้คะแนน ดังนี้

ระดับความสามารถด้านคณิตศาสตร์ของนักเรียนเอเชีย

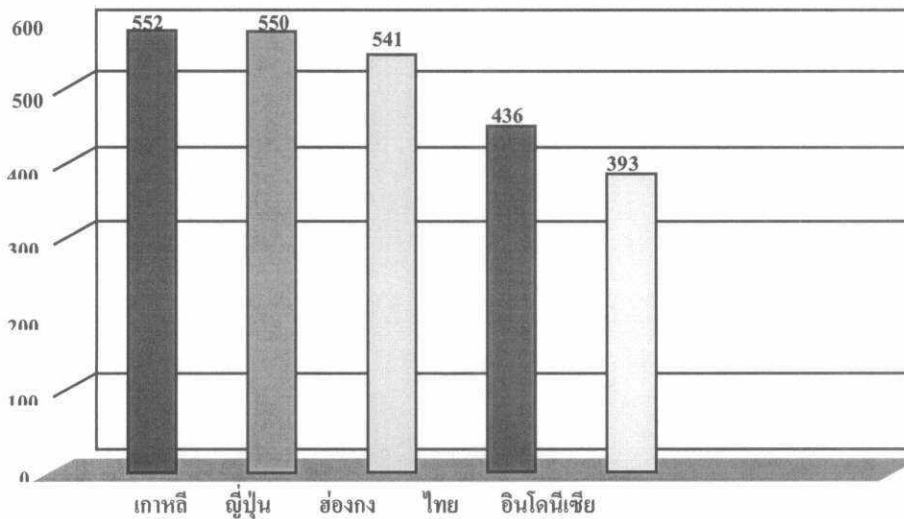

หมายเหตุ คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มประเทศ OECD เท่ากับ 500 คะแนน

ระดับความสามารถด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Literacy Scale)

จากการทำแบบทดสอบวัดระดับความสามารถด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียน จำนวน 41 ประเทศ ที่เข้าร่วมโครงการ PISA ผลปรากฏว่า นักเรียนเอเชียได้คะแนน ดังนี้

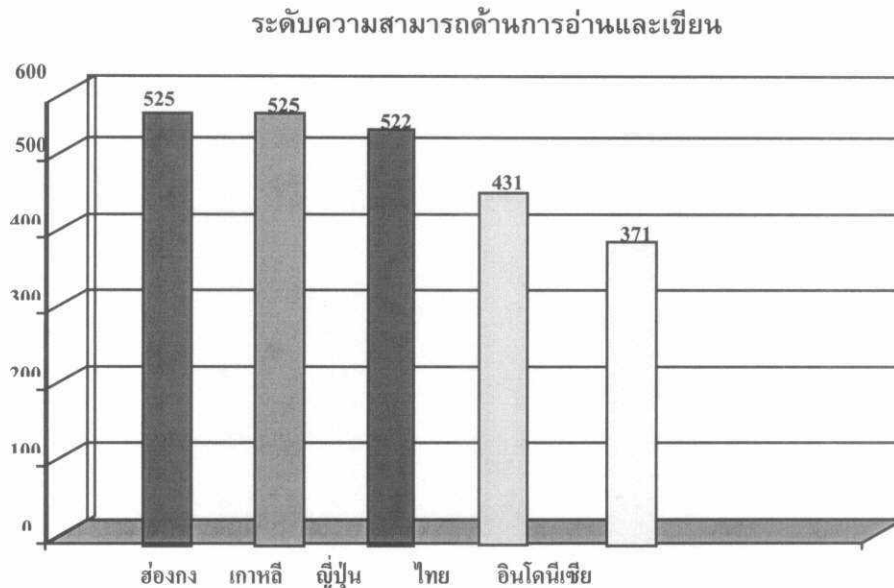
ระดับความสามารถด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียนเอเชีย

หมายเหตุ : คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มประเทศ OECD เท่ากับ 500 คะแนน

ระดับความสามารถด้านการอ่านและการเขียน (Reading Literacy Scale)

จากการทำแบบทดสอบวัดระดับความสามารถด้านการอ่านและการเขียนของนักเรียน จำนวน 41 ประเทศ ที่เข้าร่วมโครงการ PISA ผลปรากฏว่า นักเรียนเอเชียใต้คะแนน ดังนี้

หมายเหตุ คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มประเทศ OECD เท่ากับ 500 คะแนน

ความสามารถด้านการอ่านและเขียน

การสำรวจของ The International Adult Literacy Survey พบว่า นอกเหนือจากวุฒิการศึกษาแล้ว ปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อรายได้ก่อนหักภาษี การจ้างงาน สุขภาพ และการมีส่วนร่วมในการศึกษาต่อ คือ ความสามารถด้านการอ่านและเขียน

ในการทำแบบทดสอบเทียบประเมินความสามารถด้านการอ่านและเขียนของ PISA นักเรียนจะต้องใช้ความสามารถในการค้นหาข้อมูลจากเนื้อเรื่อง (retrieving information) ความสามารถในการตีความ (interpreting texts) และความสามารถในการสะท้อนภาพและประเมินผล โดยเชื่อมโยงเนื้อเรื่องเข้ากับความรู้ แนวคิด และประสบการณ์ของตน (reflection and evaluation) สำหรับระดับความยากง่ายของแบบทดสอบและพิสัยคะแนน แบ่งเป็น 5 ระดับ ได้แก่

- ระดับที่ 5 มีคะแนนมากกว่า 625
- ระดับที่ 4 มีพิสัยคะแนนระหว่าง 553 - 625
- ระดับที่ 3 มีพิสัยคะแนนระหว่าง 481 - 552
- ระดับที่ 2 มีพิสัยคะแนนระหว่าง 408 - 480 และ
- ระดับที่ 1 มีพิสัยคะแนนระหว่าง 335 - 407

สัดส่วนของนักเรียนในประเทศแถบเอเชีย แบ่งตามระดับความยากง่ายของแบบทดสอบ ปรากฏผลดังนี้

ระดับความยากง่าย	เกาหลี (ร้อยละ)	ฮ่องกง (ร้อยละ)	ญี่ปุ่น (ร้อยละ)	ไทย (ร้อยละ)	อินโดนีเซีย (ร้อยละ)
5	6	10	10	1	0
4	31	31	29	4	0
3	39	33	33	21	6
2	19	17	18	37	25
1	4	6	7	27	38
ต่ำกว่า 1	1	3	3	10	31

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่า นักเรียนที่มีความรู้ความสามารถในการอ่านและเขียนอยู่ในระดับที่ 3-5 ของเกาหลี ฮ่องกง ญี่ปุ่น ไทย และอินโดนีเซีย มีสัดส่วนเท่ากับร้อยละ 76, 74, 72, 26 และ 6 ตามลำดับ ส่วนนักเรียนที่มีความสามารถในการอ่านและเขียนอยู่ระดับที่ 1 และต่ำกว่าระดับที่ 1 ของเกาหลี ฮ่องกง และญี่ปุ่น มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 5, 9 และ 10 ตามลำดับเท่านั้น แต่สัดส่วนดังกล่าวของไทยและอินโดนีเซียสูงถึงร้อยละ 37 และ 69 ตามลำดับ

ทั้งนี้ นักเรียนไทยที่มีความสามารถในการอ่านและเขียนอยู่ในระดับที่ 1 และต่ำกว่าระดับที่ 1 มีสัดส่วนของเพศชายมากกว่าเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 51 : 28 โดยประมาณ

หากพิจารณาจากการแข่งขันโอลิมปิกวิชาการ โดยเปรียบเทียบประเทศไทยกับประเทศจีน เกาหลี ได้หวัน เวียดนาม สิงคโปร์ พบว่า ในปี 2542 – 2546 ในภาพรวมประเทศไทยอยู่ในระดับต่ำกว่าจีน เกาหลี ได้หวัน มาโดยตลอด และในช่วงปี 2542 – 2544 ก็อยู่ในระดับต่ำกว่าเวียดนาม แต่ในปี 2545–2546 ประเทศไทยดีกว่าเวียดนามเล็กน้อย

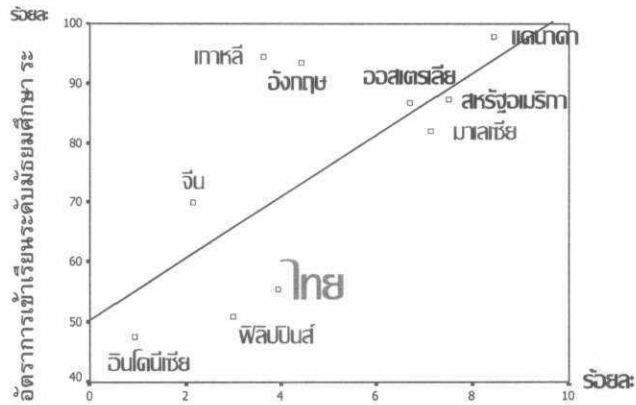
ประสิทธิภาพการลงทุนทางการศึกษา

หากพิจารณาถึงประสิทธิภาพของการลงทุนทางการศึกษา โดยพิจารณาจากค่าความสัมพันธ์ระหว่างการลงทุนทางการศึกษากับอัตราการเข้าเรียนระดับมัธยมศึกษา พบว่า การลงทุนทางการศึกษากับอัตราการเข้าเรียนมีความสัมพันธ์กันสูง กล่าวคือ ประเทศที่ลงทุนด้านการศึกษาสูง อัตราการเข้าเรียนจะสูงตามไปด้วย แต่ประเทศไทยและเกาหลี กลับมีผลตรงกันข้ามกับประเทศอื่นคือ ประเทศไทยลงทุนด้านการศึกษาสูง แต่อัตราการเข้าเรียนต่ำ ในขณะที่เกาหลีลงทุนด้านการศึกษาต่ำกว่าไทย แต่มีอัตราการเข้าเรียนสูงกว่าไทยเกือบเท่าตัว แสดงให้เห็นว่าประสิทธิภาพในการลงทุนจัดการศึกษาของประเทศไทย ยังต่ำกว่าประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะต่ำกว่าประเทศเกาหลีมาก

ประสิทธิภาพของการใช้เงิน

ความสัมพันธ์ระหว่างการลงทุนทางการศึกษากับอัตราการเข้าเรียนระดับมัธยมศึกษา

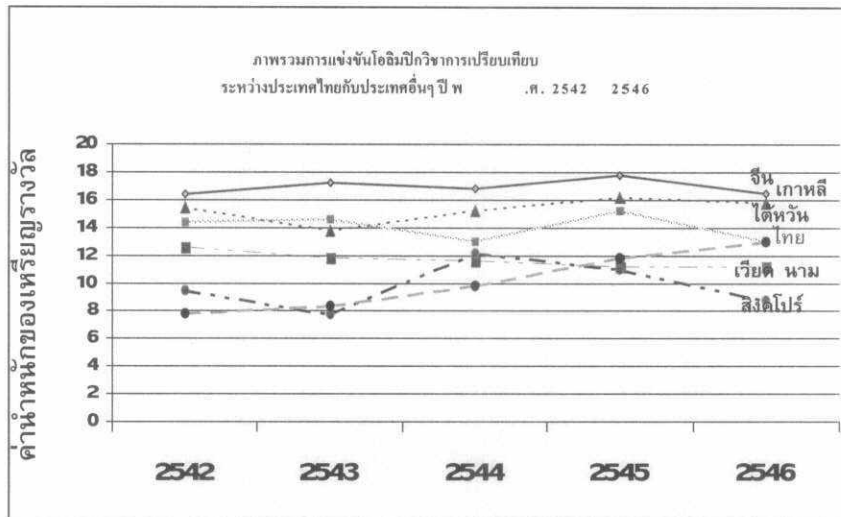
หมายเหตุ: ข้อมูล ปี 2544

การจัดอันดับขีดความสามารถด้านการศึกษา

จากการจัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านต่างๆ รวมทั้งการศึกษา โดยสถาบันนานาชาติเพื่อพัฒนาด้านการจัดการ (IMD) ซึ่งได้จัดอันดับขีดความสามารถด้านการศึกษาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย พบว่า ประเทศไทยมีขีดความสามารถต่ำกว่าหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาโดยตลอด และในปี 2546 ถูกจัดอันดับ อยู่ในอันดับที่ 21 ในกลุ่มประเทศที่มีประชากรมากกว่า 20 ล้านคน ทั้งหมด 30 ประเทศ และ

หากพิจารณาเปรียบเทียบเฉพาะกับประเทศในเอเชีย 8 ประเทศ พบว่า ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ต่ำกว่า 5 ประเทศ คือ มาเลเซีย ไต้หวัน ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ และเกาหลี (ดูตารางที่ 1)

ภาพรวมการแข่งขันโอลิมปิกวิชาการเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศอื่น ๆ ปี พ.ศ. 2542 – 2546

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบการจัดอันดับความสามารถด้านการศึกษาของประเทศไทยกับประเทศในเอเชีย พ.ศ. 2546

อันดับ	ประเทศ	อันดับ
1	มาเลเซีย	5
2	ไต้หวัน	6
3	ญี่ปุ่น	9
4	ฟิลิปปินส์	17
5	เกาหลี	18
6	ไทย	21
7	อินเดีย	22
8	จีน	28
9	อินโดนีเซีย	30

ที่มา : IMD. The World Competitiveness Yearbook 2003

การจัดอันดับความสามารถด้านการศึกษาในปี 2546 นี้ IMD ได้ศึกษาจากตัวแปรเชิงปริมาณ 7 ตัวแปร และเชิงคุณภาพ 6 ตัวแปร สำหรับเชิงปริมาณ ได้แก่ การลงทุนทางการศึกษา สัดส่วนครูต่อนักเรียนระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา อัตราการเข้าเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ผลสัมฤทธิ์ของระดับอุดมศึกษา ผลการประเมินด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และอัตราผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือ ส่วนเชิงคุณภาพ ได้แก่ ชีตความสามารถในการตอบสนองความสามารถในการแข่งขันของระบบการศึกษา ชีตความสามารถในการตอบสนองความสามารถในการแข่งขันของการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ความรู้ด้านเศรษฐกิจของประชากร การศึกษาด้านการเงิน วิศวกรที่มีคุณสมบัติตามความต้องการของตลาดแรงงาน และการถ่ายโอนความรู้ระหว่างบริษัทกับมหาวิทยาลัย

ความก้าวหน้าของการปฏิรูปการศึกษา

จากสภาพปัญหาวิกฤตทางการศึกษาทั้งด้านคุณภาพ โอกาสและความเสมอภาค และประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ซึ่งได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศด้านอื่นๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม จึงได้เกิดแรงผลักดันจากสังคมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้มีการปฏิรูปการศึกษาขึ้น กระแสผลักดันทั้งจากนักการศึกษา นักการเมือง ผู้ทรงคุณวุฒิ ประชาชนหลากหลายสาขาอาชีพได้ประสบผลสำเร็จในเบื้องต้น เมื่อได้มีการกำหนดสาระสำคัญในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 ให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ให้ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งส่งผลให้มีการร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ขึ้น มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2542

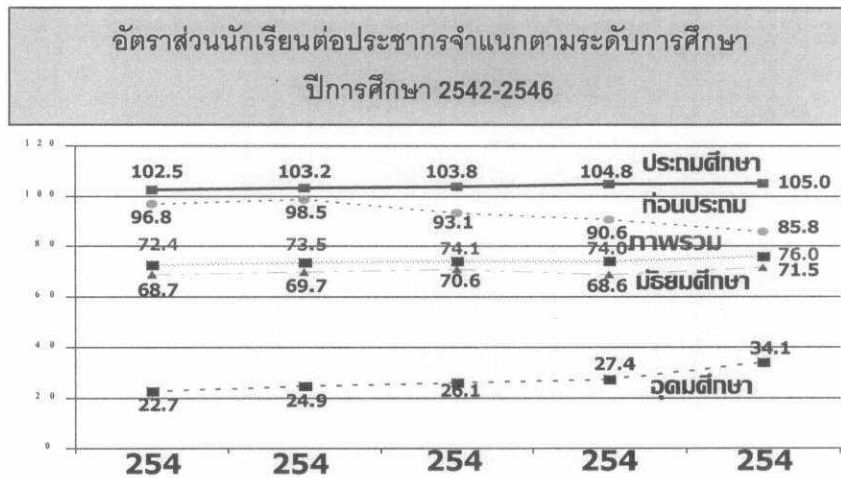
กฎหมายการศึกษาดังกล่าว ถือเป็นกฎหมายแม่บททางการศึกษาระดับแรกของประเทศ ที่กำหนด สาระเพื่อให้มีการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติ ปัญญา มีความรู้คู่คุณธรรม มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในการ จัดการศึกษายึดหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง และการมีส่วนร่วมของสังคม จัดระบบ โครงสร้างให้เกิดเอกภาพด้านนโยบายและมีความ หลากหลายในการปฏิบัติ การกระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่ สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาในทุกๆระดับและประเภทการศึกษา

เนื้อหาสาระของการปฏิรูปการศึกษา และความสำเร็จของการปฏิรูป ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี 2542 เมื่อ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมีผลบังคับใช้ สรุปได้ดังนี้

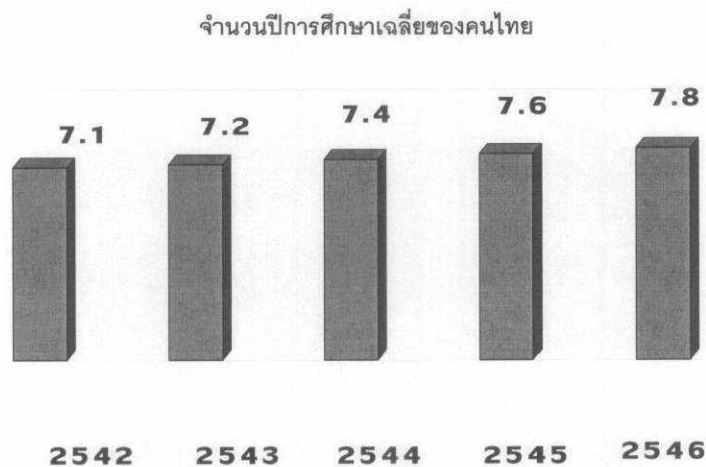
1. ด้านสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา กำหนดให้คนไทยทุกคนมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการ รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ให้ จัดการศึกษาเป็นการพิเศษสำหรับบุคคลด้อยโอกาสและพิการ และบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ และให้ สิทธิรวมทั้งให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาแก่เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน และสถาบันหรือองค์กรอื่นๆ ตลอดจนให้บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง จัดให้บุคคลที่อยู่ในความดูแล ได้รับการศึกษาภาคบังคับตามความพร้อม

ความสำเร็จของการปฏิรูป

- ในด้านโอกาสการเข้าศึกษาในระดับต่างๆ พบว่า ในปี 2546 เด็กก่อนประถมศึกษากลุ่มอายุ 3 - 5 ปี ได้รับการเตรียมความพร้อมร้อยละ 85.8 ระดับประถมศึกษา มีจำนวนนักเรียนคิดเป็นร้อยละ 105.0 ของประชากรกลุ่มอายุ 6 - 14 ปี ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 71.5 ของประชากรกลุ่มอายุ 15 - 17 ปี และระดับอุดมศึกษาร้อยละ 34.1 ของประชากรกลุ่มอายุ 18 - 21 ปี (ตั้งแผนภูมิ)

- สำหรับโอกาสได้รับการศึกษาโดยเฉลี่ยของคนไทยทั่วประเทศ ในปี 2546 เท่ากับ 7.8 ปี เพิ่มขึ้นจากปี 2542-2545 ซึ่งมีจำนวนเฉลี่ย 7.1-7.6 ปี ตามลำดับ (ดงแผนภูมิ)

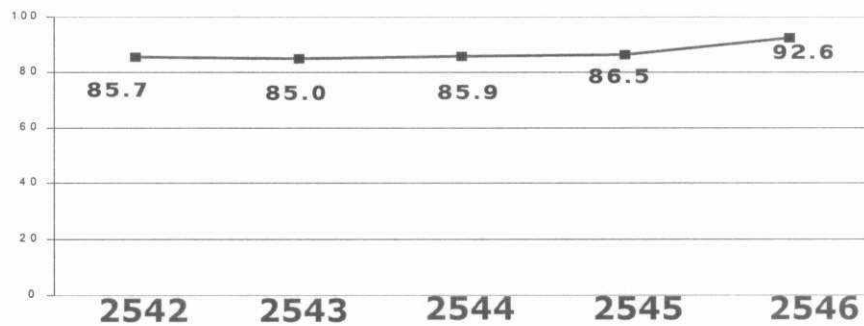
- มีการยกร่างกฎกระทรวงว่าด้วยการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ร่างกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานประกอบการรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิการจัดการศึกษาโดยบุคคล รวมทั้งร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร เพื่อให้สิทธิประโยชน์ในการสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การดำเนินการเพื่อถ่ายโอนภารกิจด้านการศึกษาไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของเอกชนตามแนวทางการปฏิรูป

2. การปฏิรูประบบการศึกษา กำหนดให้การศึกษา มี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ขยายการศึกษาภาคบังคับ จาก 6 ปี เป็น 9 ปี ให้มีการเทียบโอนผลการเรียน การเรียนรู้อิงประสบการณ์ระหว่างการศึกษาแต่ละรูปแบบ กำหนดเกี่ยวกับการจัดระบบการศึกษาทั้งอุดมศึกษาและอาชีวศึกษา รวมทั้งการศึกษาเฉพาะทางให้มีเอกภาพด้านนโยบายและมีรูปแบบหลากหลาย เพื่อตอบสนองการพัฒนากำลังคนของประเทศ

ความสำเร็จของการปฏิรูป

- มาตรการการขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เป็น 9 ปี หลายนรูปแบบเพื่อให้นักเรียนที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ส่งผลให้อัตราการเข้าเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของประชากรในปี 2546 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 92.6 ซึ่งเพิ่มจากปี 2544 และ 2545 ซึ่งมีอัตราร้อยละ 85.9 และ 86.5 ตามลำดับ

**อัตราการเข้าเรียนชั้น ม.1 ต่อประชากร อายุ 12 ปี
ปีการศึกษา 2542-2546**

- มีการพัฒนานักเรียนที่มีความสามารถพิเศษด้านต่างๆ หลายนรูปแบบ ทั้งการวิจัยพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาในระดับ/สาขาวิชาต่างๆ ในโรงเรียนนอกร่อง การจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ในโรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย และโรงเรียนกีฬา ซึ่งเน้นด้านกีฬา เป็นต้น รวมทั้งจัดโครงการพิเศษอื่นๆ ให้แก่ผู้เรียน เช่น โครงการ พสวท. โครงการพัฒนาอัจฉริยภาพทางวิทยาศาสตร์สำหรับเด็กและเยาวชน โครงการค่ายเยาวชนสมองแก้ว เป็นต้น เพื่อเสริมความสามารถพิเศษของผู้เรียนให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพตามแนวทางการปฏิรูป

- มีการประกาศใช้กฎกระทรวงว่าด้วยการแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2546 และกฎกระทรวงว่าด้วยการแบ่งระดับและการเทียบระดับการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2546 เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2546 และประกาศทบวงมหาวิทยาลัยเรื่องข้อแนะนำเกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่ดีในการเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญา และประกาศเรื่องหลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญาเข้าสู่การศึกษาในระบบ เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2546

- มีการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชน จำนวน 10 แห่ง ในจังหวัดที่ยังขาดแคลนสถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญา และมีโครงการที่จะขยายไปยังจังหวัดอื่นๆ โดยเฉพาะพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีจังหวัดที่เสนอเพื่อขอจัดตั้งแล้ว จำนวน 9 จังหวัด

3. การปฏิรูปการเรียนรู้ ยึดหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ โดยให้มีการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด ปฏิรูปหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน โดย

คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ให้มีการบูรณาการความรู้และการพัฒนาในด้านต่างๆ ปรับปรุงระบบการวัดผล ประเมินผล และวิธีการจัดสรรโอกาสเข้าศึกษาต่อในระดับต่างๆ ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลผู้เรียนตลอดจนส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนและชุมชนได้ศึกษา ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม

ความสำเร็จของการปฏิรูป

- มีการจัดทำหลักสูตรแกนกลางและประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยในปีการศึกษา 2545 มีการนำร่องการใช้หลักสูตรในโรงเรียน 2,175 โรงเรียน เพื่อเตรียมการใช้อย่างเต็มรูปแบบทั่วประเทศทุกโรงเรียนตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 เป็นต้นไปรวมทั้งได้ดำเนินการสนับสนุนให้สถานศึกษาสามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพของแต่ละชุมชนได้

- ปรับปรุงหลักสูตรอุดมศึกษาให้มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาของประเทศ สภาพและบริบทของท้องถิ่น และส่งเสริมบัณฑิตให้พร้อมที่จะเป็นผู้ประกอบการ

- พัฒนาโรงเรียนต้นแบบการปฏิรูปการศึกษาที่เน้นการดำเนินงานตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในรูปของโรงเรียนนำร่อง โรงเรียนแกนนำ และโรงเรียนเครือข่าย ค้นหาและยกย่องผู้นำการเปลี่ยนแปลงและขยายผลในรูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับผู้นำการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ครูแห่งชาติ ครูต้นแบบ ครูแกนนำ ครูเครือข่าย ครูเกียรติยศ ครูดีเด่น และผู้บริหารต้นแบบ

- จัดโครงการโรงเรียนรูปแบบใหม่ 5 รูปแบบ ได้แก่ โรงเรียนในกำกับของรัฐ โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนสองภาษา โรงเรียน ICT เพื่อการเรียนรู้ และโรงเรียนในโครงการ นำร่องสรรหา พัฒนาและส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษด้านต่างๆ

- ดำเนินงานโครงการหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝัน โดยคัดเลือกโรงเรียนอำเภอละ 1 โรงเรียนเข้าโครงการ ดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงโรงเรียน พัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา พัฒนาหลักสูตร พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) เพื่อการเรียนรู้ จัดหาครุภัณฑ์ เพื่อการเรียนการสอนให้โรงเรียนในโครงการ

- มีการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงระบบการรับนักศึกษาเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา เพื่อให้มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับการศึกษาในระดับขั้นพื้นฐานมากขึ้น และกระจายโอกาสอย่างกว้างขวางทั่วถึงและเป็นธรรมยิ่งขึ้น ซึ่งคาดว่าจะนำระบบใหม่มาใช้ประมาณปีการศึกษา 2549

4. การปฏิรูปการบริหารและการจัดการศึกษา เพื่อให้มีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการบริหารในรูปองค์คณะบุคคล ปรับบทบาทของหน่วยงานกลางให้ทำหน้าที่ในการเสนอนโยบาย แผน มาตรฐาน สนับสนุนทรัพยากร และประเมินผล ในขณะที่เดียวกันมีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาไปยังเขตพื้นที่และสถานศึกษา รวมทั้งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความพร้อมสามารถจัดการศึกษาได้ รวมทั้งให้เอกชนมีอิสระในการบริหารจัดการ โดยได้รับการสนับสนุนด้านเงินอุดหนุน และสิทธิประโยชน์ตามความเหมาะสมจากรัฐ

ความสำเร็จของการปฏิรูป

- การปฏิรูปการบริหารและการจัดการศึกษาในส่วนกลาง ได้มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ซึ่งมีผลให้ปรับปรุงการบริหารของกระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วย 5 องค์กรหลัก คือ สำนักงานปลัดกระทรวง สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยแต่ละองค์กรทำหน้าที่กำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษา

- การปฏิรูปการบริหารและจัดการศึกษาในเขตพื้นที่และสถานศึกษา มีการประกาศจำนวนเขตพื้นที่การศึกษา 175 เขต มีอำนาจหน้าที่หลักในการจัดทำนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาที่สอดคล้องกับส่วนกลาง การส่งเสริมสนับสนุนและการพัฒนาหลักสูตร รวมทั้งการกำกับ ติดตาม และประเมินผลสถานศึกษา ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ไปยังเขตพื้นที่การศึกษา

- มีการกำหนดในพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 เพื่อให้สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเฉพาะที่เป็นโรงเรียน มีฐานะเป็นนิติบุคคล เพื่อให้มีอิสระ คล่องตัวในการดำเนินงาน

- มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสังกัด เป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในกำกับ เพื่อให้สามารถดำเนินการกิจได้โดยอิสระ คล่องตัว สามารถพัฒนาระบบบริหารจัดการที่เป็นของตนเอง มีเสรีภาพทางวิชาการ โดยมีการกำหนดหลักการกลางในพระราชบัญญัติที่ปรับเปลี่ยนทุกฉบับ เพื่อเป็นกลไกการกำกับ ดูแลของรัฐ

- มีการเตรียมการเพื่อการถ่ายโอนภารกิจด้านการศึกษาให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และจัดทำกฎกระทรวงเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมในการจัดการศึกษา

- ในด้านการส่งเสริมการศึกษาเอกชน มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน เพื่อให้มีอิสระ คล่องตัวในการบริหารจัดการศึกษามากขึ้นและมีความเป็นเอกภาพในนโยบายและมาตรฐานการศึกษา

5. ด้านการประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องมีการประกันคุณภาพภายใน เพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอก โดยให้มีการจัดตั้งสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาที่เป็นองค์การมหาชน เพื่อทำการประเมินผลการจัดการศึกษาตามความมุ่งหมาย หลักการ และแนวการจัดการศึกษาในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

ความสำเร็จของการปฏิรูป

- มีการจัดตั้งสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือเรียกว่า สมศ. ในวันที่ 3 พฤศจิกายน 2543 เพื่อทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ และวิธีการประเมินคุณภาพภายนอก และดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาทั้งในระดับขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา
- มีการประกาศใช้กฎกระทรวงและกฎหมวงว่าด้วยการกำหนดระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน และกำหนดมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพภายในที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
- สถานศึกษาทุกระดับ/ประเภทมีการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน และรับการประเมินคุณภาพภายนอกโดย สมศ. จำนวนหนึ่ง ทั้งนี้สถานศึกษาทุกแห่ง (ประมาณ 50,000 แห่ง) ต้องได้รับการประเมินคุณภาพภายนอกอย่างน้อย 1 ครั้ง ภายในวันที่ 19 สิงหาคม 2548

6. การปฏิรูปครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีการพัฒนาครู และผู้บริหารเพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พัฒนาวิชาชีพครูและผู้บริหารการศึกษาให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ มีเงินเดือนและ ค่าตอบแทนที่เหมาะสม รวมทั้งมีกองทุนพัฒนาและกองทุนส่งเสริมเชิดชูเกียรติครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาที่มีงานริเริ่มสร้างสรรค์ และผลงานดีเด่น

ความสำเร็จของการปฏิรูป

- คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบโครงการพัฒนาครูประจำการที่มีพื้นฐานความรู้ระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า ให้ได้รับวุฒิปริญญาตรีทางการศึกษา และผู้บริหารประจำการที่มีวุฒิปริญญาตรีขึ้นไป ที่ไม่ใช่สาขาทางการบริหารการศึกษา ให้ได้รับวุฒิปริญญาตรีบัณฑิตการศึกษาด้านบริหารการศึกษา
- คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบโครงการผลิตครูทางการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี หลักสูตร 5 ปี (แนวใหม่) โดยกำหนดให้มีการผลิตครูตามความต้องการ และมีทุนการศึกษาสำหรับผู้เรียน
- มีการจัดตั้งองค์กรเกี่ยวกับวิชาชีพครู 2 องค์กร ได้แก่ สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา เรียกว่า “คุรุสภา” มีฐานะเป็นนิติบุคคลอยู่ในกำกับของกระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับมาตรฐานวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา มีฐานะเป็นนิติบุคคล อยู่ในกำกับของกระทรวงศึกษาธิการ ภายใต้การบริหารของคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการ และสวัสดิภาพครู
- คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบบัญชีเงินเดือนเงินวิทยฐานะ และเงินประจำตำแหน่ง สำหรับข้าราชการครู
- มีการยกย่องครูต้นแบบ ครูแห่งชาติ ครูภูมิปัญญา และผู้บริหารต้นแบบเพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่ครูที่จัดการเรียนการสอนตามแนวการปฏิรูป และประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

7. ด้านทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา กำหนดให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สินจากทุกส่วนของสังคม เพื่อนำมาใช้จัดการศึกษา และให้รัฐจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้การศึกษ ในฐานะที่มีควมสำคัญสูงสุดต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ โดยจัดสรรเงินอุดหนุนรายบุคคลให้แก่ผู้เรียนการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดโดยรัฐและเอกชนให้เท่าเทียมกัน และจัดสรรเงินเพิ่มเติมให้แก่ผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ ให้สถานศึกษามีอิสระในการบริหารงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษา โดยมีระบบตรวจสอบและประเมินประสิทธิภาพ

ความสำเร็จของการปฏิรูป

- มีการคำนวณค่าใช้จ่ายรายหัวที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี เสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา
- คณะรัฐมนตรีเห็นชอบข้อเสนอยุทธศาสตร์และแนวทางการปฏิรูปอุดมศึกษาไทย ซึ่งมีสาระสำคัญให้มีคณะกรรมการกำหนดเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณอุดมศึกษา ปรับระบบการเงินอุดมศึกษาเป็นลักษณะ Income Contingent Loan : ICL เป็นต้น
- ดำเนินโครงการนำร่องการปรับปรุงระบบการจัดสรรงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ซึ่งเป็นระบบการจัดการงบประมาณที่มีระบบตรวจสอบ ติดตาม และประเมินประสิทธิภาพประสิทธิผลการใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงาน

8. การปฏิรูปเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา กำหนดให้มีการจัดสรรคลื่นความถี่ สื่อตัวนำ และโครงสร้างพื้นฐานในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารคมนาคม ตลอดจนการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ รวมทั้งการขยายโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับทุกคน

ความสำเร็จของการปฏิรูป

- มีการจัดทำแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา
- จัดระบบสารสนเทศที่ใช้ข้อมูลนักเรียน นักศึกษาเป็นรายบุคคล โดยดำเนินการจัดทำรหัสประจำตัวผู้เรียน โดยใช้ตัวเลข 13 หลัก และจัดเก็บข้อมูลรายบุคคลของครู อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา
- จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการระดับกระทรวง (MOC) ระดับกรม (DOC) ระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา
- พัฒนาเครือข่าย EdNET โดยเชื่อมโยงระหว่าง Uni - Net และ MOE Net
- พัฒนานโยบายสื่อเสรี

บทส่งท้าย

จากความพยายามในการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมาเป็นเวลากว่า 4 ปี แม้จะมีความก้าวหน้าในหลายด้าน ทั้งด้านการบริหาร การจัดโครงสร้าง การจัดการเรียนการสอน รวมทั้งระบบการประกันคุณภาพการศึกษา แต่ในท้ายที่สุดต้องนำข้อมูลทั้งหมดกลับมาทบทวนดูว่า ความพยายามเหล่านั้นได้ส่งผลต่อผู้เรียนอย่างไร การศึกษาได้ทำหน้าที่ในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์สมดังเจตนารมณ์หรือไม่

จากการวิเคราะห์ความก้าวหน้าของการปฏิรูปการศึกษามีประเด็นที่ควรเร่งรัดกันต่อไป ดังต่อไปนี้

1. **การศึกษาขั้นพื้นฐาน** มีความก้าวหน้าในการขยายโอกาสทางการศึกษา ในเชิงปริมาณค่อนข้างมาก แต่คุณภาพการศึกษาในระดับนี้ยังมีปัญหา และเนื่องจากการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการวางรากฐานให้แก่บุคคลเพื่อจะเติบโตเป็นสมาชิกของสังคม และเป็นพื้นฐานในการเรียนต่อ หากคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน ก็จะมีผลกระทบต่อการเรียนในระดับที่สูงขึ้นไป เป็นเหตุให้กำลังคนของประเทศขาดคุณภาพและสมรรถนะในการปฏิบัติงาน

2. **การจัดอาชีวศึกษา และอุดมศึกษา** ยังเป็นไปอย่างขาดทิศทางที่ชัดเจน ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเราขาดแผนการผลิตและพัฒนากำลังคนที่สอดคล้องกับความเป็นจริง การเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาที่ผ่านมา ไม่มีการกำหนดเป้าหมายจำนวนผู้เรียน เราต้องการให้คนเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาแบบไม่จำกัดจำนวนใช่หรือไม่ ในขณะที่เดียวกัน การเรียนอาชีวศึกษา ซึ่งมีความสำคัญในการผลิตกำลังคนระดับกลาง กลับไม่ค่อยมีคนสนใจจะเข้าเรียน และเป็นทางเลือกสุดท้าย หากเราปล่อยให้แนวโน้มที่เกิดขึ้นเป็นไปตามกระแสค่านิยม โดยเฉพาะค่านิยมปริญญาบัตร เราอาจต้องประสบปัญหาวิกฤติด้านการขาดแคลนกำลังคนระดับกลาง ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการสร้างผลผลิต และความสามารถในการแข่งขันของประเทศในอนาคตอันใกล้

3. **การสร้างความมั่นคงของมนุษย์** จะต้องสร้างหลักประกันว่า ทุกคนมีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ควรเป็นกุญแจในการแก้ปัญหาของบุคคลและสังคมได้อย่างแท้จริง ดังนั้น สิ่งท้าทายนักการศึกษาคือ ทำอย่างไรจะให้วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยชุมชน และมหาวิทยาลัย เป็นที่พึ่งสำหรับประชาชนในทางปัญญา เพื่อแก้ไขปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ ทำอย่างไรจะให้มีแหล่งเรียนรู้กระจายอยู่ทั่วทุกชุมชน และชุมชนเข้ามาใช้แหล่งเรียนรู้เสมือนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน เราอาจต้องการผู้จัดการความรู้ทำหน้าที่เป็นตัวกระตุ้น (catalyst) เชื่อมแหล่งเรียนรู้กับผู้เรียนให้มาพบกัน หากสำนักบริหารงานการศึกษา นอกโรงเรียน (กศน.) ท้าบทบาทนี้ได้จะเป็นมิติใหม่ของการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

4. ในยุค ICT เราจะแก้ปัญหา Digital-divide ได้อย่างไร เพื่อไม่ให้ช่องว่างในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้คนที่ด้อยโอกาสยิ่งถูกเอารัดเอาเปรียบมากขึ้น หากเรายังไม่สามารถแก้ปัญหาช่องว่าง ICT ระดับบุคคลได้ในเวลาอันสั้น อย่างน้อยควรเริ่มลดช่องว่าง ICT ระหว่างชุมชนเสียก่อน เพื่ออย่างน้อยประชาชนจะมีหลักประกันว่า ชุมชนของตนแม้จะอยู่ห่างไกล แต่ไม่ไกลเกินเพียง เพราะสามารถรับรู้ข่าวสารข้อมูลได้เช่นเดียวกับคนอยู่ในเมืองหลวง